

Köszöntjük a XXXIV. Honismereti Akadémiát!

Szekszárd 2006. július 3–8.

E tolnai táj ihlette meg Illyés Gyulát is

Frankné dr. Kovács Szilviával, a Tolna Megyei Közgyűlés elnökével
beszélget Gyuricza Mihály

*Hű nevelőim, dunántúli dombok,
ti úgy karoltok, hogy nem korlátoztok,
nem fogtok rabul, amikor öleltek,
ti úgy öveztek, hogy égig emeltek!*

Tolna megye, nem egészen negyedmillió lakosával, hazánk legkisebb megyéje. Itt található a Tolnai-domság (a Völgyesség, a Hegyhát, a Szekszárdi-domság), a Dél-Mezőföld, a Sárköz, a Kaposkoppány menti dombvidék. Mindez természetes szépségekben gazdag táj képét mutatja.

Így van, de ez nem minden. Hiszen vannak történelmi, irodalmi, kulturális, gazdasági értékeink is. Régészeti emlékeink több ezer éves múltrol tanúskodnak. Élték itt kelták, Tolna megye területe része volt a római birodalomnak, aztán jöttek a hunok, gótok, gepidák, az avarok.

Utánuk meg a magyarok.

A honfoglaláskor Árpád fejedelmi törzsének a szállásterülete lett ez a vidék. Tolna megye is a névadó vár ispánságából alakult ki. Ha a katolikus egyházat tekintjük, a pécsi egyházmegyéhez tartozott, tartozik máig. Bencés apátságot 1061-ben Szekszárdon I. Béla, Bátán 1093-ban Szent László, Dunaföldváron 1135 körül II. Béla; a cikádori cisztercita monostort pedig 1142-ben II. Géza alapította.

Aztán a Tolna megye esetében egyáltalán nem sötét, hanem virágzó középkori évszázadokat a törökdiállítás követte.

Ozora, Simontornya részben megmaradt várait büszkén mutatjuk meg az idelátogatóknak, sajnos a többi középkori építészeti emlékünkre jó esetben is csak az alapfalak utalnak. A török hódoltság és az azt követő felszabadító háborúk úgyszólván kisöpörték a megyét. A XVI. század elején 13 vár, csaknem két tucat mezőváros és mintegy 540 más település volt a megye térképén. Kétszáz évvel később a megmaradt húsz helységben alig ezer lakos élt ezen a vidéken. A Rákóczi-szabadságharc és az azt követő esztendőök nem csak jót hoztak a megye akkori lakosságának. Szívesen emlékezünk Bottyán János sikereire és Béri Balog Ádám 1708-ban Kölesdnél aratott győzelmére. Szekszárdon történt későbbi elfogatására már kevésbé, de elődeinkhez méltó odafigyeléssel őrizzük emlékét, tartjuk számon azt a helyet – a Balogh-fát, Szekszárd városszélén –, ahol elfogták a császáriak.

Minden rossz véget ér egyszer, talán még a történelemben is.

Az 1700-as évektől a bevándorlások, majd a szervezett betelepítések eredményeként a II. József-féle népszámlálás időszakában már 157 lakott település 130 000 embernek adott otthont. Ekkor alakultak ki a völgysegi, a gyönki, a szekszárdi járás jórészt német ajkú települései. A mezőváros rangú Dunaföldvár, Szekszárd, Tolna, Bátaszék, Kölesd, Paks, Ozora vásártartási jogot szerezve jelentős fejlődésnek indult. A megyéből a dohány, gabona és a bor a Földközi-tengerig, s onnan még messzebb jutott.

Gondolom, ehhez nem csak a szerencsés történelmi körülmények, hanem megfelelő vezető egyéniségek is kellettek.

Két-háromszáz évvel ezelőtt ebből a szempontból a nemesi családok voltak a meghatározók. A XIX. században például nagy szerepet játszottak a megye társadalmi-gazdasági életében a Bezerédj, a Perczel, a Sztankovánszky, a Csapó, a Döry, a Bartal, az Augusz családok. Bezerédj Istvánnak, az első, önként adózó magyar nemesnek a szobra ma ott áll a Pollack Mi-

hály tervezte vármegyeháza kertjében. Perczel Mórt nem kell bemutatnunk a történelem iránt érdeklődőknek.

Aztán jött a dualizmus, de Tolna megyében akkor sem, később sem játszott meghatározó szerepet az ipar.

De azért azt ne feledjük, hogy nálunk, Pakson található az ország egyetlen atomerőműve, a hazai villamosenergia-termelés „zászlóshajója”. Ami pedig a mezőgazdaságot illeti, emlékeztetni szeretnék rá, hogy Tolna megye volt a hazai selyemhernyó-tenyésztés bölcsője, éppen a már említett Bezerédj család jóvoltából. A Völgységnek köszönhetjük a bonyhádi pirostarka szarvasmarhát, máig megbecsült tájfajtánkat. Visszautalhatok a török idők utáni betelepítésekre, hiszen a völgységi német falvakban indult virágzásnak a szarvasmarha-tenyésztés, alkalmazkodva a meglehetősen mostoha talajviszonyokhoz. A megyében élő emberek korábban is példát adtak a természeti adottságok kihasználására, hiszen ezer esztendőre tekinthet vissza a Duna vagy akár a többi, kisebb folyó mentén az ártéri gazdálkodás. Ezt a gazdasági megfontolás szülte erőszakos beavatkozás, az 1700-as évekre visszanyúló folyószabályozás sem tudta teljesen megszüntetni. Sőt, talán napjainkban kezdünk el azon gondolkodni, hogy mi hasznosabb az itt élőknek: ha a szokványos tömegtermelésben vagy pedig a táj, a természet kínálta lehetőségek kihasználásában gondolkodnak, felhasználva a Brüsszelből is jövő támogatásokat.

Mélységes mély a múltnak kútja, okos ember pedig tanul a tapasztalatokból, történésekből. Tolna megyében erre milyen lehetőségek kínálkoznak?

Nagyon jók. Engedje meg, hogy ne soroljam fel valamennyi Tolna megyei múzeumot, emlékhelyet, tájházat, megtekintésre érdemes műemléket, csak néhányat említek. Ozora, Simontornya, Dunaföldvár talán nem szorul bemutatásra. De vannak kevésbé ismert, jeles városaink, falvaink is, tájházakkal, helytörténeti vagy éppen ipari műemlékekkel. Példaként: a Sárköz legdélibb falujában, Bátán van tájház, kiállítással, meg halászmúzeum, szivattyútelep, mint ipartörténeti műemlék, a festőművész Czencz János múzeuma, a Szent Mihály templom a csodálatos népi barokk faragott oltárával és a helyi civil egyesület által megmenett régi iskolaépületben most alakul a vidék különleges madarának, a fekete gólyának a múzeuma.

Emlékház Petőfi gimnazista kori kedves falujában, Sárszentlőrincen (Kaczián Tibor felvételei)

Szekszárdon, a megyei múzeumban, hosszú idő után ismét új kiállítás nyílt.

Nagyon örülök, hogy sikerült létre hozni ezt a tárlatot. Az államalapítástól az 1848-49-es forradalomig, szabadságharcig követi megyénk történelmét. Az elmúlt évek egyik legnagyobb kulturális vállalkozása volt. A XXI. század igényeinek is megfelelő módon, interaktív eszközök felhasználásával hozza közelebb a múzeumlátogatóhoz történelmünk évszázadait, historikus és népművészeti értékeinket. A kiállítás terveit már 2001- ben elkészítették a szakemberek. A megyei önkormányzat az elképzelések megvalósításához évente ötmillió forinttal járult hozzá. A legnagyobb segítség a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának pályázatán elnyert csaknem 60 millió forint és az Alfa program 30 milliója volt. Ennek a kiállításnak az az újdonsága, hogy a középkori Tolna megyét is bemutatja. Ez nem volt jellemző a korábbi kiállításokra. Hatszáz négyzetmétert ölel fel a tárlat. A hat méter belmagasságú termeket galériával két síkra osztották. Az alsó szinten a makettek, rekonstrukciók, enteriőrök kaptak helyet, a felső térben pedig az interaktív elemeket – számítógépeket, monitorokat – helyezték el. Gyermekek foglalkoztatására alkalmas helyeket is létrehoztak. Mi több, arra is lehetőség van, hogy korhű ruhába öltözzön az arra vállalkozó.

A különböző tolnai tájegységek sajátos kultúrája, a Kapos, Koppány mente, a Sárköz népművészete közismert. Ezt kiegészítve teszi teljessé a megye arculatát a századok óta itt élő németek, szlávok és a II. világháború után telepített székelyek, felvidékiek gazdag néphagyománya.

Valóban, Tolna megye igen színesnek tekinthető e tekintetben is, hiszen rendkívül gazdag kulturális örökséggel rendelkezik. Ebben pedig jelentős szerepe van minden itt élő nemzetnek, illetve minden nemzetiségnek, népcsoportnak, amely valaha is élt ebben a kis régióban. Büszkén mondhatom, hogy számos szervezet végez megyénkben kiemelkedő hagyományőrző munkát, rendkívül eredményesen. Említhetek olyan fesztiválokat, mint a Duna Menti Folklorfesztivál, a völgyeségi Tarka Fesztivál is, amelyek szűkebb hazánk páratlan gazdagságát tárják az itt élők, és az idelátogatók elé.

A megye idegenforgalmi vonzerejét a vadászat, a népművészet és a történelmi borvidék adja.

Gemenc a gímszarvasai, a gyulaji rezervátum a dámszarvasok révén világhírű. A gyulaji erdőkből több világrekordot elérő dámvadtrófea került már ki, s a gemenci trófeák közül is több nyert aranyérmét. A Duna és a Szekszárdi-dombság között húzóódó Sárköz néprajzi érde-

Glöcker János gyűjtése nyomán készült helytörténeti múzeum Mórágyon

kességű települései Ócsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék, Báta és ide sorolhatjuk Bogyiszlót is. A sajátos sárközi kultúrát a népviselet, a népszokások, szöttesek és himzések őrzik még ma is.

A Szekszárdi-dombság a leghíresebb magyar borvidékek egyike, a szüreti népszokásokat bemutató Szekszárdi Szüreti Fesztivál sok látogatót vonz.

A bor kultúrája évezredek hagyományokra tekint vissza megyénkben. Számptalan kiváló nedű tőkéje gyökerezik nálunk, a Tolnai Borút pedig az egész megyét behálózza, így az ide érkezők szűkebb hazánk jórészét megismerhetik a bor útvonalán haladva. Napjainkban pedig egyre több előrelépés történik a bormarketing területén, ami rendkívül fontos ahhoz, hogy egész Európában megismerhessék a tolnai borokat.

A megye termál- és gyógyvizekben gazdag. A Dombóvár melletti Gunarasban és Tamásiban épült fürdőhelyeket sok külföldi vendég – számos, a megyéből elszármazott német – is látogatja.

Mindkét gyógyvívzelelőhely rendkívül jelentős egészségügyi és idegenforgalmi szempontból egyaránt. Dombóváron már korábban megkezdődött egy egészségügyi klaszter létrehozása, melynek fontos részét képezi a közeli gyógyfürdő. A közelmúltban pedig a város kórháza szinte teljesen megújult, hotel szintű szolgáltatást nyújt betegeinek. A Tamási gyógyfürdő megújulás előtt áll, mellyel a térség is kiugrási lehetőséget kapna. A fürdő mellett pedig ebben a térségben koncentráltan van jelen több természeti kincs, s egyben turisztikai lehetőség, hiszen van gyógyvíz, két történelmi vár, a Pacsmagi tó az országban egyedülálló madárállománnyal, a gyulai erdő, és folytathatnám még a sort.

A kulturális értékek ápolásában melyek most a legfontosabb teendők?

A kulturális értékek megóvása és gondozása fontos szerepet foglal el a megye életében, ahogy az az eddigi beszélgetésünkben is kiderült. A múzeum mellett, a megye könyvtárhálózata is átalakult, minden ötödik könyvtár megújult. A könyvtárújítási programra a jövőben is lesz lehetőség különböző pályázatok útján. Mindemellett reméljük, hogy a megyei könyvtár és a levéltár új helyre, új épületbe kerülhet, a volt szekszárdi laktanya területén. Am az önkormányzatokon, a megyében élő embereken kívül, ahogy már említettem, számos kisebb szervezet működik itt, amelyek mindent megtesznek a hagyományok ápolásáért és megőrzéséért. Az európai uniós pályázatok szinte minden területen kínálnak lehetőséget a fejlesztésre.

Szekszárd: a múlt ma is építi a jövőt

Kocsis Imre Antal polgármesterrel beszélget Szeri Árpád

A szekszárdiak, s mindazok számára, akik rendszeresen megfordulnak Tolna megye székhelyén, most, a nemrég lezárult építkezés révén nyílt ki igazán a város főtere, a Garay tér. Kocsis Imre Antal polgármester így fogalmaz: a felújítás eredményeképpen megjelenik a terület minden fölösleges cifraságtól megfosztott, XIX. század végi, régi-régi arca.

Csodálatos ez a tér, méltó központja a városnak: a felújítás pedig méltó kezdete annak a rekonstrukciónak, mely az értékek felmutatásának szellemében tovább folytatódik a Béla király téren, a Bezerédj-tömbelsőben, a piactéren és másutt. A rekonstrukciót úgy értem, hogy visszalakítunk valamit az eredeti formájába.

Ez a munka tehát azt példázza, hogy miképp lehet megőrizni az értéket hordozó, büszkeségre okot adó régít a korszerűsítés közepette is.

Mindig abból a képből indulok ki, amit egykoron a kőkor embere láthatott Szekszárdon. Ha valaki a Béla király térről végigtekint a környéken, megállapíthatja, hogy maguk a természeti formák is gyönyörűek. Ha a Duna ártere felé nézünk, akkor a hátunk mögött jobbra magasodik a Kálvária domb, balra az Előhegy-Bottyánhegy, köztük rejtőznek a völgyek, a szurdikok, s megjelenik az a dombsor, mely Palánktól Csatárig körülöleli a várost.